

Christoph Ulf: *Das römische Lupercalienfest. Ein Modellfall für Methodenprobleme in der Altertumswissenschaft. Impulse der Forschung*, Band 38. IX+176 str. Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1982.

Lupercalie patří k nejspornějším částem římského náboženství, a tak každý pokus o jejich vysvětlení asi vždy vyvolá oprávněnou pozornost. Předem je možno říci, že Ulfova kniha si ji zaslouží dvojnásobně, protože autor se tu snaží o netradiční vysvětlení tohoto jevu. Jde tedy o skutečný impuls, který v budoucnu může metodicky značně ovlivnit další práci na úseku římského náboženství.

Ulfova práce se dělí na 5 částí. První dvě obsahují metodické poznámky, jednak k platnosti etymologických argumentů (str. 1–24), jednak k možnostem a platnosti srovnání (25–28). Autor tu upozorňuje na skutečnost, že moderní literatura se snaží nejen v případě lupercalií objasnit příslušný kult etymologií jeho názvu, protože se spoléhá na to, že jméno slavnosti nebo božstva nutně a přímo vypovídá o účelu a obsahu představ, které se spojují se slavností nebo božstvem. To vede podle Ulfa k tomu, že v řadě prací se jazyk stává prvním a nejdůležitějším zdrojem poznání a hledání původního a „pravého“ významu nějakého slova je tím dostává do popředí zkoumání, zatímco neshody s historickými fakty, s tím, co víme o kultu a jeho vykonavatelích, bývají často jazykovými problémy zatlačeny na okraj. Ulf přesvědčivě dokazuje, že etymologický postup obsahuje mnohá zjevná i skrytá úskalí, zvláště jde-li o kult pocházející ze starší doby. Ne vždy můžeme spoléhat na to, že opravdu známe význam jména a nemůžeme vyloučit ani možnost, že jméno a to, co označuje, spolu původně vůbec nesouvisely. Příklady, které Ulf uvádí, jsou obecně známé a není důvodu o nich pochybovat. Pokusy o objasnění lupercalií pomocí etymologie narážejí na tolik překážek, že vyvolávají vážnou pochybnost o souvislosti původního významu jména a obsahu kultu a tím zpochybňují i použitou metodu.

Srovnávací metoda bývá pro římské náboženství odmítána, hlavně poukazem na jeho jedinečnost. Ulf jednotlivé námitky vyvrací a dokazuje, že jí lze i pro ně použít.

Obsahem třetí části je pokus o rekonstrukci lupercalií (29–94). Ulf zde pečlivě probírá všechny zmínky pramenů o lupercaliích a pokusy moderní literatury o jejich interpretaci. Dochází však k závěru, že přes četné pokusy se modernímu badání dosud nepodařilo lupercalie uspokojivě vysvětlit.

Těžištěm práce je nepochybně čtvrtá část, přinášející srovnávací materiál (95–144). Ulf se zde po analýze antických pramenů obrací k ritům především pritimivních přírodních národů, aby srovnáním s jejich náboženskými představami a z nich vycházejícími rity zjistil, co původně lupercalie znamenaly. Za nejzávažnější jev lupercalií, který může podstatně omezit okruh kultů srovnatelných s lupercaliemi, pokládá — zřejmě právem — stáří luperků (95). Podle všech zpráv, které máme k dispozici, jsou lupercové — střed celé slavnosti — mladíci, což bylo sice už dříve konstatováno, ale nebyly z toho vyvozeny žádné závěry. Ulf vychází z toho, že rity, v nichž hlavní role připadá mladíkům, jsou právě ty, jejichž účelem je uvést mladistvé do nějaké společnosti, která může být dvojího druhu: buď společnost dospělých, nebo nějaký tajný spolek. Skutečnost, že slavnost lupercalií byla přístupná všem členům společenství, zřejmě vylučuje tajný spolek, takže zbývá pouze společnost dospělých (96).

Z příslušné literatury vyplývá, že v zásadě je možno uváděcí ritus rozdělit na tři části: oddělení uváděných, označení uváděných jako „nových“ mužů a konečně závěrečná slavnost (98). Ulf se tohoto dělení přidržuje, jsa si ovšem vědom, že v jednotlivých detailech tu mohou být i značné rozdíly. Po stručné charakteristice jednotlivých částí ritu bere pro srovnání uváděcí ritus kmene Thonga z území mezi dnešním Mozambikem a Jihoafrickou republikou, který popsal r. 1912 švýcarský misionář H. Junod.

Srovnáme-li lupercalie s uváděcím ritem kmene Thonga, jak jej podle Junoda popisuje Ulf, je opravdu celá řada podobných momentů; Ulf jich vypočítává 11 (107nn.). Při podrobnějším srovnávání se ovšem neomezuje jen na ritus kmene Thonga, ale poukazuje na obdobné jevy i u jiných kmenů či národů v Africe, Austrálii a na Nové Guinei. Uváděné paralely dovolují chápat lupercalie jako uváděcí ritus pro římskou mládež; pokud vůbec přípustíme použitelnost srovnání při vědecké práci, nemůžeme Ulfovy závěry odmítnout.

Závěrečná, pátá část se zabývá charakteristikou (staro)římského náboženství a státního kultu jako jeho vrcholu (145–163). Ulf tu vyvrací názor, že pro římské náboženství ve srovnání s jiným je specifická „rosvážlivost“ a věcnost. Toto tvrzení —

vycházející metodicky z Mommsena a podepřené autoritou Wissowy — nelze ovšem prokázat věcnými argumenty, protože podobnou „rozházejivost“ můžeme najít i v jiných náboženstvích. Ostatně samy luperkalie — a nejen ony — onu „rozházejivost“ nepotvrzují.

Na závěr publikace je připojen seznam literatury (165—170) a rejstříky (171—176). Celkově lze říci o Ulfově knize, že představuje velice seriózní pokus o vysvětlení jedné sporné otázky v římském náboženství. Autor tu opustil starou vyšlapanou cestu, která nikam nevedla, a zvolil novou, teoreticky sice známou, ale prakticky dosud nevyzkoušenou. Jeho postup se možná nesetká s jednoznačně kladným přijetím, ale to bývá osudem většiny nových myšlenek. Ulfova metoda není snadná, ale je aplikovatelná nejen na luperkalie. I v tom je význam této knihy, protože se může stát opravdovým impulsem pro další bádání.

Zdeněk Zlatuška

Stanisław Stabryła, *Antyczna teoria literatury*, Polska Akademia Nauk, oddział w Krakowie, Nauka dla wszystkich; Nr. 354. Ossolineum 1982, stran 68.

St. Stabryła, jeden z předních polských znalců antické literatury, publikoval nedávno v Ossolineu práci o řecké a římské teorii literatury. Autorovi se podařilo skloubit živé a poutavé podání nesnadného tématu s vědeckou fundovaností a přesností, jak jsme na to konečně zvyklí i z jeho dřívějších prací (připomeňme např. jeho spis *Funkcja noweli w strukturze gatunków literatury rzymskiej*, Ossolineum 1974, stran 205, recenzovaný námi ve SPFFBU E 22—23, 1977—1978, str. 301—303). Tím, že Stabryła vydal spisek v edici určené netoliko pro úzký okruh specialistů, ukázal cestu, hodnou následování nejen mezi polskými klasickými filology; v dnešní době, kdy klasické vzdělání všeobecně ustupuje, snaží se přiblížit výsledky seriózního vědeckého zkoumání co nejširšímu okruhu vzdělaného čtenářstva, aniž by sklouzl k šablonovitě zjednodušenému podání látky, jak se tomu zpravidla stává z pera neodborníků.

Stabryłova publikace je rozdělena do 26 kratších úseků, z nichž kap. 1—4 jsou věnovány teorii literatury ve starém Řecku, počínaje narážkami u Homéra a Hésioda; důraz je samozřejmě kladen na Platóna a Aristotela, ale autorově pozornosti se těší i řecká literární teorie a kritika období helénistického. Čtenáře ovšem překvapí, že proti zmíněným čtyřem kapitolám o řecké literární teorii tu stojí 22 kapitol věnovaných teorii literatury u Římanů. Tato disproportionálnost je dána tím, že zatímco Stabryła zkoumá např. Platóna spolu s Aristotelem v rámci jedné kapitoly, věnuje často jednotlivým římským autorům — až po Iuvenala — po samostatné kapitole a Ciceronovi pak dokonce dvě kapitoly. Z římských autorů, škol a literárních děl, zkoumaných Stabrylou, si zaslouží zvláštní zmínku kruh Scipiona Mladšího, M. Terentius Varro, spis *Rhetorica ad M. Herrenium*, Horatius, Quintilianus, Tacitus, ale i Martialis a Plinius Mladší. Do zvláštní, třebaže kratičké kapitoly je zařazen výklad o Persiovi a Petroniovi, které zde navzájem spojuje jejich satirické zaměření. Poslední dvě kapitoly si všimají římské literární teorie ve 2. stol. n. l. a poměrů ve 3. a 4. stol. n. l. Stabrylovo detailní rozdělení tématu napomáhá k snadné orientaci v recenzované práci, jež bohužel vychází bez poznámkového aparátu. V závěru je uveden přehled hlavních bibliografických údajů. Stabrylovu knížku jistě ocení pro její přehlednost a dobře utřebený materiál každý zájemce o antickou literaturu.

Dagmar Bartoňková

Tomas Hägg, *The Novel in Antiquity*, Basil Blackwell — Oxford 1983, stran 264.

Studiu antického románu byla věnována zejména v posledních dvou desetiletích v odborné literatuře mimořádná pozornost, do značné míry díky novým objevům, poskytujícím jak neznámé fragmenty již známých děl, tak fragmenty románů doposud zcela neznámých. U zrodu obsáhlé publikace švédského klasického filologa T. Hägga, profesora univerzity v norském Bergenu, stál jeho přednáškový pobyt v Kodani v roce 1974, za něhož se autor zabýval zvláště intenzivně problematikou antického románu. V recenzované práci (jde o anglickou, rozšířenou verzi, spis byl publikován ve švéd-